

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ**

**ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ
„ЦРКВЕНА УМЕТНОСТ У НИШКОЈ ЕПАРХИЈИ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XIX
ВЕКА“ КАНДИДАТКИЊЕ ЈУЛИЈАНЕ МАРКОВИЋ**

На седници Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду, одржаној 25. 9. 2025. године, изабрани смо у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације „Црквена уметност у нишкој епархији у првој половини XIX века“ кандидаткиње Јулијане Марковић, мастер историчара уметности. Након читања дисертације, процене њеног квалитета и разматрања пратеће документације, подносимо Већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији:

Јулијана Марковић рођена је 20. 12. 1992. у Лесковцу. Дипломирала је на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду 2015. године, на коме је завршила и мастер студије 2016. године са темом „Црква Рођења пресвете Богородице у Лесковцу“ код ментора професора Ненада Макуљевића. Докторске студије уписала је у школској 2016/17. години код истог ментора. Јулијана Марковић је током студија била добитник више стипендија и награда. Била је стипендиста Министарства просвете за изузетно надарене студенте 2014-2017, стипендисткиња града Лесковца, добитница стипендије Владе Слободне државе Баварске (BAUHOST) 2016. године за усавршавање литерарних и академских компетенци на немачком језику на летњој школи Универзитета у Бамбергу.

Јулијана Марковић припада млађој групи истраживача чији је фокус на сакралној уметности 19. века. Колегиница Марковић била је ангажована као приправник при Етнографском музеју у Београду у периоду од 2017-2018. године. У периоду 2018-2021.

била је ангажована као стипендиста-докторанд на пројекту *Представе идентитета у уметности и вербално-визуелној култури новог и модерног доба*, потом као истраживач-сарадник са ангажманом при Центру за дигиталну историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду. Учествовала је као сарадник Центра за визуелну културу Балкана приликом истраживања сакралне топографије Пирота, Ниша, општине Босилеград и Тимочке епархије. Коаутор је Каталога збирке Епархије нишке. Током 2022. Године бил ј анжована на пројекту Филозофског факултета у Београду *Човек и друштво у време кризе*.

Јулијана Марковић учествовала је на више домаћих и међународних научних конференција и објавила је више радова из области историје уметности у релевантним научним часописима чиме се квалификовала за одбрану докторске дисертације.

Докторска дисертација „Црквена уметност у нишкој епархији у првој половини XIX века“ обликована је према важећим упутствима и стандардима о облику и садржају докторске дисертације који су важећи на Универзитету у Београду. Дисертација „Црквена уметност у нишкој епархији у првој половини XIX века“ садржи 320 штампаних страница формата A4, од чега обим текста дисертације износи 244 стране, списак литературе и извора чини 25 страна, док прилози заузимају 46 страна.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске дисертације под називом „Црквена уметност у Нишкој епархији у првој половини XIX века“ је корпус црквеног градитељства и сликарства на јурисдикционом простору нишких архијереја током последњих деценија османске управе. Црквену уметност у Нишкој епархији у првој половини XIX века било је потребно обрадити у целости и као засебан феномен у оквиру српске и балканске визуелне културе која је у претходним истраживањима сагледана у виду појединачних феномена. Јулијана Марковић истражила је и анализирала контексте настанка црквене уметности, актере укључене у њено креирање, те формалне карактеристике и њихово значење у оквиру шире верске културе православних хришћана у Османској империји. Црквена уметност и визуелна култура посматрана је као један од продукта садејства комплексне мреже друштвених актера, културног модела и верског контекста. Специфичан циљ дисертације је свеобухватно сагледавање токова црквене уметности у специфичном

територијалном опсегу, локалних карактеристика и њеног места у ширим токовима балканске и српске црквене уметности XIX века.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Претпоставка од које је кандидаткиња пошла у истраживању је да црквена уметност на територији Нишке епархије у првој половини XIX века није засебан феномен, већ да је део целокупне (верске) културе хришћана у Османском царству. Пошавши од ове хипотезе испитала је утицаје свих релевантних актера у њеном креирању попут верника, цркве и држаног система. Испитане су и потврђене хипотезе о утицају наручилаца, који у зависности од свог статуса припадају доминантним друштвеним токовима или локалном контексту од чега зависи и верска и визуелна култура. Испитана је и потврђена хипотеза да је форма визуелних објеката део општих токова визуелне верске културе манифестованих на ширем простору Васељенске патријаршије и да је обликована у складу са савременом богословском мисли, ритуалом и црквеном реториком. Поред религијске функције црквена уметност је у друштвеном контексту била део процеса креирања личног и колективног идентитета.

4. Методологија истраживања

Дисертација „Црквена уметност у Нишкој епархији у првој половини XIX века“ је заснована на савременим методама историје уметности, студијама визуелне културе и на мултидисциплинарном приступу. Истраживање је засновано на подацима прикупљеним теренским истраживањем и радом у архиву који су анализирани контекстуално и интердисциплинарно. Теренска истраживања усмерена су на идентификовање и анализу до сада непознатих дела и целина чиме је омогућено систематично и целокупно сагледавање црквене уметности на простору Нишке епархије у првој половини XIX века. Истраживање архивске грађе пружио је јасан увид у сложену мрежу актера који су утицали на креирање црквене визуелне праксе.

5. Каратак опис садржаја дисертације

Дисертација под називом „Црквена уметност у Нишкој епархији у првој половини XIX века“ подељена је на шест поглавља, *Уводна разматрања*, *Оквири и контексти настанка црквене уметности*, *Актери у креирању црквене уметности*, *Црквено сликарство*, *Црквено градитељство* и *Закључак*, након којих следи списак литературе и извора. Поглавља су подељена на одговарајућа потпоглавља.

У *Уводним разматрањима* дефинисан је предмет истраживања, размотрена су претходна истраживања црквене уметности на простору Нишке епархије, и дат је основни методолошки оквир којим се приступило прикупљању и анализи грађе.

У поглављу *Оквири и контексти настанка црквене уметности* истражени су институционални оквири којима је одређен настанак и форма црквене уметности, пре свега државни и црквено-правни.

У поглављу *Актери у креирању црквене уметности* истражена је и анализирана улога државе, цркве, друштвених група и појединаца на настанак и форму црквене уметности, кроз законске регулативе, односно организацију радова и приложничку праксу.

Поглавље *Црквено градитељство* подељено је на три важна потпоглавља *Мајстори градитељи и архитекте*, *Типологија црквених објеката* и *Симболичка организација простора*. У првом потпоглављу изнат је контекст организације градитељске делатности у Османском царству, те изложени подаци о градитељима који су деловали на простору Нишке епархије. У следећем потпоглављу дат је преглед црквених објеката изграђених или обновљених током XIX века, систематизованих према типу основе и указано је на симболички и друштвени значај форме црквене грађевине. Последње потпоглавље даје преглед симболичке и функционалне организације ентеријера кроз репрезентативне примере на простору Нишке епархије.

Поглавље *Црквено сликарство* кроз потпоглавље *Зографи и сликари* излаже и анализира податке о сликарима активним на простору Нишке епархије, дајући свеобухватни преглед опуса на датом простору. Следећа два потпоглавља су обимна и подељена додатно на мање целине у складу са врстом и позицијом представа у простору храма. Анализирају се два основна носиоца визуелних порука у простору храма, иконостаси и програми зидног сликарства. Систематична анализа укључује форму, функцију, симболички и комуникативни аспект визуелних представа и програма, те

комплексних артифицираних целина какви су иконостаси. Испитана је форма и функција представа у контексту савременог догмата, ритуала и реторике на простору Васељенске патријаршије.

Докторска дисертација „Црквена уметност у Нишкој епархији у првој половини XIX века“ се завршава поглављем *Закључак* у којем су сумирана сва претходна поглавља и изнети коначни закључци.

6. Оставрени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Јулијане Марковић „Црквена уметност у нишкој епархији у првој половини XIX века“ са успехом је систематски обрадила сакралну визуелну културу хришћана на простору Нишке епархије током првих деценија XIX века. Сагледајући велики број примера и целина које су важан аспект визуелне културе хришћанске заједнице у Османском царству, кандидаткиња је показала истраживачку самосталност и бавила се важним феноменима - положајем хришћанске заједнице у османском друштву, месту и улози религије, институцијом цркве и црквених лица, смештеној у шири контекст балканске и српске визуелне културе датог периода. Осим што је систематизовала корпус црквене уметности на простору Нишке епархије који није систематски обрађен и контекстуално истражен, допринос дисертације под називом „Црквена уметност у нишкој епархији у првој половини XIX века“ представља јасан увид у механизме настанка, друштвене и културне факторе који су утицали на обликовање црквене уметности на простору Османског царства. Како се неким од наведених феномена и визуелним материјалом до сада није довољно систематично бавило у српској иситорији уметности научни допринос тезе „Црквена уметност у нишкој епархији у првој половини XIX века“ је од великог значаја.

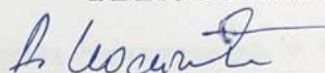
7. Закључак

Предложена дисертација кандидаткиње Јулијане Марковић под називом „Црквена уметност у нишкој епархији у првој половини XIX века“ испуњава све стандарде и захтеве које Универзитет у Београду ставља пред докторанде. Дисертација је израђена према одобреној пријави теме и представља оригинално и самостално дело кандидаткиње чији је

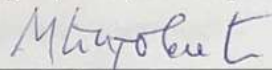
научни допринос у широј научној заједници неоспоран и значајан. Имајући све наведено у виду, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду да одобри одбрану докторске дисертације Јулијане Марковић под називом „Црквена уметност у нишкој епархији у првој половини XIX века“, за шта су, према нашем мишљењу, стечени сви неопходни услови.

У Београду, 02.10.2025.

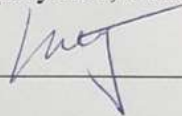
ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Ана Костић, ванредна професорка
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет, Универзитет у Београду

др Ирена Ћировић, доценткиња
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет, Универзитет у Београду

др Владимир Јовановић, виши научни сарадник
Историјски институт Београд